

УДК 340.12:351

DOI: 10.15587/2523-4153.2022.265571

ПРАВОІДЕОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБОВОГО СКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

А. С. Мідіна, О. В. Орел

How to cite: Midina, A., Orel, O. (2022). Legal and ideological model formation of socio-legal consciousness of military servicemen as a component of social and legal support of the activities of the personnel of the National Guard of Ukraine. ScienceRise: Juridical Science, 3 (21), 16–21. doi: <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2022.265571>

The article is devoted to a comprehensive study of the social and legal support of the military personnel of the National Guard of Ukraine. During which it was found out that, according to the norms of the current legislation, social and legal support is an activity to create the necessary social and legal conditions for observing constitutional rights and freedoms, meeting the social needs and interests of military personnel in the course of preparing and performing combat missions; compliance with international humanitarian law; maintaining high discipline, organization and order.

Based on this, the author's vision of the factors, influencing the formation of the social and legal consciousness of military personnel during military service and performing tasks for their intended purpose, is formulated, and three levels of their implementation are defined: micro-level, medium level and macro-level.

The micro level includes: basic knowledge (obtained at school, higher educational institutions, higher military educational institutions); safety conditions in the performance of service and combat missions (norms of the current legislation); socio-cultural development (the degree of development of a serviceman in all spheres of human activity under the influence of changes in the dominant system of values).

Medium level – self-realization (realization of the potential of a serviceman through career achievements); qualification of the military team/chief (formed by the personal attitude of the team/chief to the legal norms of the current legislation and implemented by observing them).

Macro level – the mentality of society (way of thinking, general spiritual mood of society); state policy of Ukraine (the reaction of the state to specific problems of society (or groups in this society) is a fundamental guide to action for public authorities in accordance with laws and social customs).

Based on the results of the study, the author's position on the very legal-ideological model of the formation of the social and legal consciousness of military personnel as a component of social and legal support for the activities of the personnel of the National Guard of Ukraine and its levels is provided.

In order to increase the effectiveness of the functioning of the legal-ideological model for the formation of the social and legal consciousness of NGU military personnel, it is advisable: within the macro-level – the state leadership adhere to the implementation of social guarantees for military personnel and strengthen the propaganda of the authority of the "man in uniform" through the media; within the framework of the middle level – the local leadership independently make decisions on improving the quality potential of personnel, based on the specifics of the assigned tasks; within the framework of the micro level – during individual training, constantly inform the personnel about the latest changes in the current legislation and instill legal consciousness for the actions taken.

Attention is focused on the problematic issues that arise at the present stage of development of the state

Keywords: legal ideological model, social and legal support, military personnel

© The Author(s) 2022

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license hydrate

1. Вступ

Спрямування сектору безпеки та оборони України на європейські та євроатлантичні стандарти дозволяє підвищити морально-психологічний потенціал особового складу та створити комплексний державний інструментарій для вдосконалення соціально-правової свідомості військово-службовців усіх відомств та родів військ. Дослідження нагальних проблем, що стоять перед захисниками Батьківщини у їх повсякденній діяльності, а також факторів, що впливають на їх правову свідомість, ступеня впливу державних соціальних гарантій на якість виконання службово-

бойових завдань, дають підґрунтя для розуміння прогалин у діючому державному інструментарії та можливості для прийняття ефективних практичних важелів для покращення ситуації. Тому дослідження правоідеологічної моделі формування соціально-правової свідомості як компоненту соціально-правового забезпечення, що є важливим напрямком морально-психологічного стану особового складу Національної гвардії України, шляхів його реалізації в нових реаліях набувають особливого змісту та значення. Що в свою чергу, підтверджує актуальність висвітлюємого питання.

Комплексний підхід до з'ясування факторів, що обумовлюють формування соціально-правової свідомості військовослужбовців під час проходження військової служби, відображення авторської позиції такого феномену як «правоідеологічна модель», а також визначення рівнів взаємодії між військовослужбовцями, суспільством та державою в рамках правоідеологічної моделі складають новизну обраної тематики.

2. Літературний огляд

Науково-теоретичне підґрунтя роботи становлять наукові праці вчених та нормативно-правові акти діючого законодавства. Так, аналіз наукових доробок фахівців у галузі військових наук, які вивчали проблеми морально-психологічного стану (В. Аleshенко) та морально-психологічного забезпечення (В. В. Ягупов [1], І. І. Ліпатов, О. В. Копаниця [2].) показав, що дослідження стосувалися лише аналізу психологічної стійкості особового складу під час виконання завдань за призначенням. У той ж час, як наукові праці А. М. Колодія розкрили питання щодо правового регулювання військової служби; В. Й. Пашинського – адміністративно-правових аспектів військовослужбовців під час проходження військової служби; В. І. Кириленка – щодо визначення понять «правова робота» та «правова культура» [2]; Б. П. Андресюка – сутності поняття «правова підготовка» [2, 3]; О. В. Кривенко – питання соціально-правового захисту військовослужбовців [4]; О. М. Щербіни – сучасного стану соціального захисту військовослужбовців та перспективи вдосконалення законодавства [5]. Разом з тим, проблеми соціально-правового забезпечення ще не набули всебічного та ґрунтового науково-теоретичного вивчення із конкретними висновками. Тому потребує подальшого комплексного дослідження.

Загальне визначення поняття «соціально-правового забезпечення» як однієї з основних складових (напрямків) морально-психологічного забезпечення розкрито у положеннях Розділу 10.2 Частини II Бойового статуту механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України [6, с. 207]. В документі визначено, що: соціально-правове забезпечення – це діяльність щодо створення необхідних соціальних і правових умов дотримання конституційних прав і свобод, задоволення соціальних потреб та інтересів військовослужбовців у ході підготовки і виконання бойових завдань; дотримання норм Міжнародного гуманітарного права; підтримання високої дисципліни, організованості та порядку. Основними завданнями є: мобілізація внутрішніх сил військовослужбовців через мотивацію їх діяльності; досягнення свідомого виконання особовим складом вимог законів України; дотримання моральних принципів поведінки в екстремальних умовах, норм МПП (права війни); підтримання високої дисципліни, організованості та порядку; реалізація соціальних гарантій особового складу підрозділів та членів їх сімей згідно з чинним законодавством [6, с. 207].

Подібне визначення соціально-правового забезпечення наводиться в інших документах з організації морально-психологічного забезпечення (далі – МПЗ), у тому числі й участі Національної гвардії України в операції Об'єднаних Сил.

Оскільки соціально-правове забезпечення є однією з основних складових (напрямків) морально-психологічного забезпечення доцільно пригадати сутність поняття «морально-психологічне забезпечення» діяльності військ, яку досить вдало розкрив у своїх працях В. В. Ягупов, який зазначив, що МПЗ – це система заходів, спрямованих на формування і підтримання високого морального духу армії, морально-психологічного стану і дисципліни особового складу, військового правопорядку, на згуртування військових колективів і протидію інформаційно-психологічному впливу противника [1]. Дане визначення вказує на те, що військовий правопорядок має суттєве значення в діяльності військовослужбовців силових структур у цілому та Національній гвардії України зокрема. А їх права свідомість як компонент соціально-правового забезпечення дозволяє протистояти інформаційно-психологічному впливу противника.

Підтвердженням зроблених нами висновків, є роботи Б. П. Андресюка, в яких розкрито сутність поняття «правова підготовка» як особливого виду професійної підготовки, що проводиться з метою підвищення рівня правових знань військовослужбовців, формування у них належної правової культури, стійких правових переконань, навичок та звичок правомірної поведінки, забезпечення виконання особовим складом Національної гвардії України функціональних обов'язків, неухильного додержання правових норм та запобігання випадків порушення чинного законодавства і спрямована на подальше підтримання в НГУ у цілому та військових частинах зокрема організованості, військової дисципліни та правопорядку [2, с. 336]. Це поняття, на наш погляд, досить вдало підкреслює фактори впливу на правову свідомість військовослужбовців під час проходження військової служби.

В той ж час, розмірковуючи над роботами Б. П. Андресюка відразу пригадуються напрацювання В. І. Кириленка, що зосередив свою увагу на визначенні понять «правова робота» та «правова культура» [3], які також безпосередньо впливають на правову свідомість військово-службовців. Так, правова робота представлена як комплекс правових заходів та засобів, які здійснюються органами військового управління, військового командування, їх юридичними службами (підрозділами), командирами (начальниками), штабами всіх рівнів, органами з гуманітарних питань з метою реалізації у повсякденній життєдіяльності військ вимог законодавства України, наказів і директив Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, Міністра оборони України, командувача Національної гвардії України тощо. Тому практика військ підтверджує, що тверде знання командирами і начальниками законодавства, їх висока правова культура є необхідною умовою чіткої організації службової діяльності, успішного виконання посадових і спеціальних обов'язків [3, с. 11].

Правова культура розкрита Б. П. Андресюком як сукупність соціально-корисних якостей, що знаходять свій прояв в організаторській, адміністративній і виховній діяльності, заснованої на знанні і глибокій повазі національного законодавства, його правильному розумінні, виконанні і застосуванні, відповідно до визначеного в цих законах вимог [3, с. 11]. Ці поняття (правова робота, правова культура) не тільки перетинаються з тематикою дослідження, але й допомагають визначити прогалини в дослідженнях, щоб у подальшому знайти шляхи їх усунення.

В рамках нашої роботи стає зрозумілим, що правоідеологічну модель формування соціально-правової свідомості військовослужбовців як компонента соціально-правового забезпечення діяльності особового складу НГУ ніхто не розглядав. Хоча деякі аспекти сучасного стану соціального захисту військовослужбовців та перспективи вдосконалення законодавства розкрито в працях О. М. Щербіна [5].

Поряд з цим, англійські наукові джерела, а саме: «Political ideology and military service» [7] та «The Military and Political Intervention: Ideological Trends and Contemporary Contexts» [8] розкривають свідоме відношення військовослужбовців до військової служби та їх правову культуру через призму національної культури та політики держави. «Human Rights of Armed Forces Personnel: Standards, Good Practices and Recommendations» [9]; «Human rights of members of the armed forces» [10] – конституційні права людини на військовій службі; «Understanding Military Justice: A Practice Note Mindia Vashakmadze» [11] – аспекти військової практики; «Human rights awareness educations for general officers and flag officers» [12] – правосвідомість військовослужбовців різних рангів та звань.

Про те, вказані роботи не розкривають повної сутності та змісту моделі формування соціальної свідомості військовослужбовців Національної гвардії України, що створює підґрунтя для більш ретельного дослідження. А тому теоретична розробка обраної теми, її наукова новизна, значущість та актуальність у нових реаліях сьогодення набувають особливого змісту та значення.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження полягає у розкритті, на основі проведених досліджень, семантики та феноменології правоідеологічної моделі формування соціально-правової свідомості військовослужбовців Національної гвардії України як значимого компонента впливу на морально-психологічний стан особового складу та відповідного його ефективного забезпечення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні основні завдання:

- сформулювати авторське бачення правоідеологічної моделі формування соціально-правової свідомості військовослужбовців як компоненту соціально-правового забезпечення діяльності особового складу Національної гвардії України;
- розкрити особливості факторів впливу на процес формування соціально-правової свідомості військовослужбовців під час проходження військової служби;
- визначити рівні взаємодії між військовослужбовцями, суспільством та державою.

4. Матеріали та методи

Комплексне дослідження, у вигляді літературного огляду, проведено за допомогою ресурсів вільного доступу (Academic journals, Google Book Search, Google Scholar, SCISEARCH, Наукова періодика України), а також повнотекстової бази даних ScienceDirect.

5. Результати дослідження

Відомо, що реалізація норм діючого законодавства, які регулюють відносини у військовому середовищі, є багатограним процесом повсякденної діяльності командирів (начальників), штабів, всього особового складу. При цьому правозастосовна діяльність формує у військовослужбовців свідоме ставлення до виконання вимог Конституції України, законів, Військової присяги і війсь-

кових статутів, виховує особисту відповідальність й активну позицію у зміцненні військової дисципліни і правопорядку [2, с. 335].

З цього слідує, що реалізація соціально-правового забезпечення здійснюється шляхом цілеспрямованої, послідовної, систематичної діяльності держави та її органів з наданням правових знань, вмінь і навичок правового мислення щодо соціальних цінностей, які регулюються і охороняються правом. Його формами є правова підготовка та правова пропаганда [2, с. 336].

Визначення поняття «правова підготовка» нами вже розкривалося вище, тому зосередимо увагу на визначенні поняття «правова пропаганда». Правова пропаганда – це цілеспрямована діяльність з формування у членів суспільства високого рівня правосвідомості та правової культури, роз'яснення правової політики і поширення правових знань, ідей, іншої правової інформації [4]. Дана діяльність через призму державної політики та за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ) формує свідомі дії військовослужбовців під час проходження військової служби. Що в свою чергу, формує авторитет «людини у формі» (тобто військовослужбовця) у суспільстві зокрема та державі у цілому.

Розуміння вищезазначеного, дає нам можливість впевнено стверджувати, що науковцями донині не розкривалося поняття «правоідеологічної моделі формування соціально-правової свідомості військовослужбовців як компонента соціально-правового забезпечення діяльності особового складу НГУ». І ми можемо наочно відобразити авторську позицію розуміння цього явища.

З метою повного розкриття нашого погляду доцільно представити правоідеологічну модель формування соціально-правової свідомості військовослужбовців НГУ наступним чином (рис. 1):

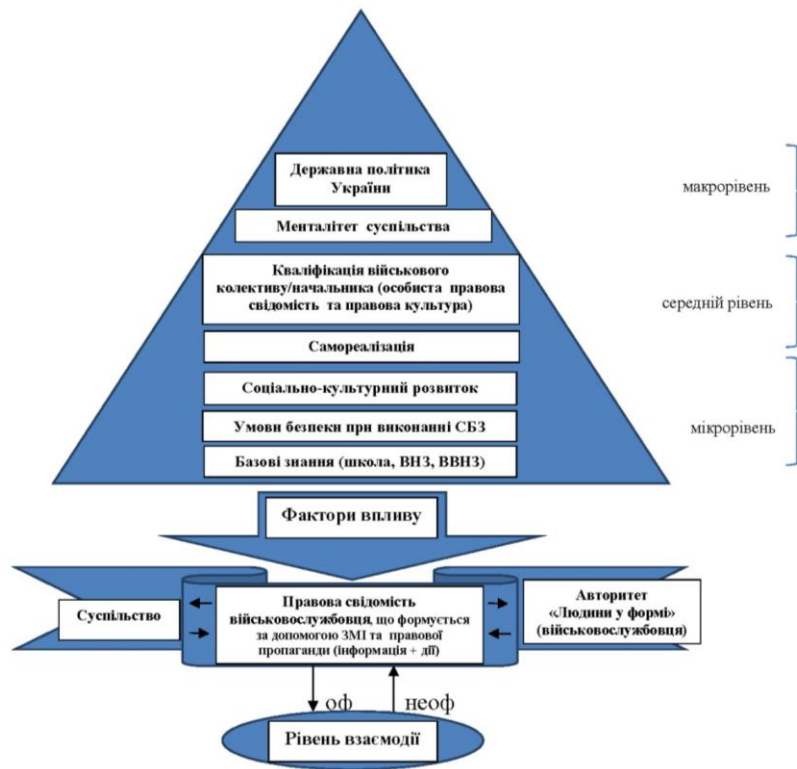

Рис. 1. Правоідеологічна модель формування соціально-правової свідомості військовослужбовців як компонент соціально-правового забезпечення діяльності особового складу Національної гвардії України: оф – офіційний рівень взаємодії, неоф – неофіційний рівень взаємодії

Дана модель, у повній мірі відображає фактори впливу на процес формування соціально-правової свідомості військовослужбовців під час проходження військової служби. Як видно з рис. 1 фактори впливу мають три рівні реалізації: мікрорівень, середній рівень та макрорівень.

Мікрорівень включає у себе: базові знання військовослужбовців (отримані під час навчання у школі, вищих навчальних закладах, вищих військових навчальних закладах); умови безпеки при виконанні службово-бойових завдань (норми діючого законодавства); соціально-культурний розвиток військовослужбовця (ступінь розвитку військовослужбовця в усіх сферах людської діяльності під впливом зміни панівної системи цінностей).

Середній рівень – самореалізація (реалізація потенціалу військовослужбовця через кар'єрні досягнення); кваліфікація військового колективу/начальника (формується шляхом особистого ставлення колективу/начальника до правових норм діючого законодавства та реалізується шляхом їх дотримання).

Макрорівень – менталітет суспільства (спосіб мислення, загальна духовна налаштованість суспільства); державна політика України (реакція держави на конкретні проблеми суспільства (або

груп у цьому суспільстві), є принциповим керівництвом до дій для органів державної влади відповідно до законів і соціальних звичаїв).

У свою чергу, рівні взаємодії між військовослужбовцями, суспільством та державою в рамках «правоідеологічної моделі» мають формальний і неформальний характер.

Як показує практика, для успішності та своєчасності виконання поставлених завдань неформальний рівень взаємодії дозволяє скоротити час отримання необхідної інформації з подальшим дублюванням на формальному рівні. Інше питання, за допомогою яких саме засобів передачі інформації військовослужбовець звертається, чи не здійснюють ці дії негативного впливу на виконання поставленого завдання. Як правило, військовослужбовець на місці, виходячи з особливостей поставленого завдання, приймає рішення щодо визначення рівня взаємодії, оскільки час у військовій справі має велике значення. Своєчасність, точність, об'єктивність, якість і законність – складові успіху та формування авторитету «людини у формі». Тому під час проходження військової служби та виконання завдань за призначенням військовослужбовець отримує не тільки зворотній зв'язок від суспільства, але й соціальні гарантії від держави.

З метою посилення піднятої нами проблематики, слід пригадати наказ Командувача Національної гвардії України № 515 від 05.11.2021 р. «Про затвердження Положення про організацію роботи з особовим складом у Національній гвардії України» [13]. Відповідно до Розділу I п.4 даного Положення складовими роботи з особовим складом є: морально-психологічне забезпечення бойової, мобілізаційної готовності, навчання, службово-бойової діяльності та бойового застосування підрозділів НГУ; робота щодо зміцнення військової дисципліни та профілактики правопорушень; індивідуальна робота; військово-соціальна робота; інформаційна робота; культурно-просвітницька робота; робота щодо задоволення духовно-релігійних потреб.

Аналіз Розділу II п.3 цього ж Положення [13] показав, що командири (начальники) у розпорядку дня військових частин передбачають час для проведення національно-патріотичної та культурно-просвітницької роботи з різними категоріями військовослужбовців від 10–15 хв щоденно до 2 разів на місяць, тривалістю 50 хв. В той час як на правове інформування з тією ж категорією військовослужбовців передбачено від 10 хв щоденно до 1 разу на місяць, тривалістю 30 хв. Значення і розуміння військовослужбовцями вказаних напрямків роботи з особовим складом однакове, однак час проведення заходів різний. А враховуючи, що на території України оголошено правовий режим воєнного стану та проводяться бойові дії, актуальність правової підготовки набуває особливого значення. Тому пропонується внести зміни до п.3 Розділу II наказу командувача НГУ № 515 від 05.11.2021 р. з пропозицією урівняти час підготовки з визначеними категоріями військовослужбовців від 10–15 хв щоденно до 2 разів на місяць, тривалістю 50 хв. Крім того, коло питань, що виникають в ході виконання службово-бойових завдань та виплати соціальних гарантій військовослужбовцям, спонукають до розробки нового нормативно-правового акту під назвою «Про організацію роботи з питань правового забезпечення в органах внутрішніх справ», який має бути затверджений міністром внутрішніх справ.

Підводячи підсумок вищезазначеному, можна з упевненістю стверджувати, що правоідеологічна модель формування соціально-правової свідомості військовослужбовців як компонент соціально-правового забезпечення діяльності особового складу Національної гвардії України має стійкий характер при умові незмінності політики держави.

У проведений роботі зроблено спробу сформулювати авторське бачення семантики та феноменології правоідеологічної моделі формування соціально-правової свідомості військовослужбовців Національної гвардії України як значимого компонента впливу на морально-психологічний стан особового складу та відповідного ефективного його забезпечення.

Визначення шляхів впровадження принципів прозорості, принциповості, «доброчесності», в рамках соціально-правового забезпечення військовослужбовців сектору безпеки та оборони у цілому та НГУ зокрема, та розробка нового нормативно-правового акту – наказу МВС – під назвою «Про організацію роботи з питань правового забезпечення в органах внутрішніх справ» стануть фундаментом ключових напрямів для подальших наукових досліджень.

6. Висновки

1. Правоідеологічна модель формування соціально-правової свідомості військовослужбовців як компонент соціально-правового забезпечення діяльності особового складу Національної гвардії України – це схематичне відображення організації та функціонування елементів соціально-правової свідомості військовослужбовців Національної гвардії України та чинників, що впливають на її формування.

2. Фактори впливу на процес формування соціально-правової свідомості військовослужбовців під час проходження військової служби та виконання завдань за призначенням мають три рівні: мікрорівень, середній рівень та макрорівень.

Мікрорівень включає у себе: базові знання військовослужбовців (отримані під час навчання у школі, вищих навчальних закладах, вищих військових навчальних закладах); умови безпеки при виконанні службово-бойових завдань (норми діючого законодавства); соціально-культурний ро-

звиток військовослужбовця (ступінь розвитку військовослужбовця в усіх сферах людської діяльності під впливом зміни панівної системи цінностей).

Середній рівень – самореалізація (реалізація потенціалу військовослужбовця через кар'єрні досягнення); особиста правова свідомість та правова культура (формується шляхом особистого ставлення військовослужбовця до правових норм діючого законодавства та реалізується шляхом їх дотримання).

Макрорівень – менталітет суспільства (спосіб мислення, загальна духовна налаштованість суспільства); державна політика України (реакція держави на конкретні проблеми суспільства (або груп у цьому суспільстві), є принциповим керівництвом до дій для органів *державної* влади відповідно до законів і соціальних звичаїв).

3. Взаємодія між військовослужбовцями, суспільством та державою здійснюється на формальному і неформальному рівнях.

3 метою підвищення ефективності функціонування правоідеологічної моделі формування соціально-правової свідомості військовослужбовців НГУ доцільно:

- в рамках макрорівня – керівництву держави дотримуватися реалізації соціальних гарантій військовослужбовців та посилити пропаганду щодо авторитету «людини у формі» через ЗМІ;
- в рамках середнього рівня – керівництву на місцях самостійно приймати рішення щодо підвищення якісного потенціалу особового складу, виходячи із специфіки завдань за призначенням;
- в рамках мікрорівня – під час індивідуальної підготовки постійно інформувати особовий склад щодо останніх змін діючого законодавства та привити правову свідомість за вчинені дії.

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Література

1. Ягунов, В. В. (2022). Морально-психологічне забезпечення. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 349.
2. Кириленко, В. І. (Ред.) (2010). Правова робота в Збройних Силах України. Київ: РВЦ «Військовий інститут», 408. Available at: <https://hi.b-ok.global/book/3056851/1969fd>
3. Кобзар, А. О., Копаниця, О. В., Грицюк, В. М. та ін.; Андрусюк, Б. П. (Ред.) (2011). Виховна робота у Збройних Силах України. Чернівці: Місто, 334.
4. Правова пропаганда. Офіційний сайт довідкової інформації LIGA 360. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/TS001514> Last accessed: 23.01.2022
5. Щербіна, О. М. (2007). Удосконалення законодавства щодо соціального захисту військовослужбовців: сучасний стан та перспективи. *Право військової сфери*, 2, 26–28.
6. Бойового статуту механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України Частина II (батальйон, рота). *Ukrainian Military Pages*. Available at: <https://drive.google.com/file/d/1MEA8sqi1GpgwGJOgRkpSfeNbgtrmbxj9/view> Last accessed: 23.01.2022
7. Sparks, A. T. (2015). Political ideology and military service. Available at: <https://scholarworks.iupui.edu/bitstream/handle/1805/10875/Drew%20Sparks%20Political%20Ideology%20and%20Military%20Service.pdf?sequence=1> Last accessed: 23.01.2022
8. Freire, J. (2010). The Military and Political Intervention: Ideological Trends and Contemporary Contexts*. *RCCS Annual Review*, 2. doi: <https://doi.org/10.4000/rccsar.227>
9. Human Rights of Armed Forces Personnel: Standards, Good Practices and Recommendations. Available at: <https://www.osce.org/odihr/480152> Last accessed: 23.01.2022
10. Human rights of members of the armed forces (2010). Strasbourg, 73. Available at: <https://policehumanrightsresources.org/content/uploads/2016/06/CoE-Guidelines-on-Human-Rights-of-members-of-the-armed-forces.pdf?x96812> Last accessed: 23.01.2022
11. Vashakmadze, M. (2018). Understanding Military Justice: A Practice Note. Geneva, 55. Available at: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Military-Justice_Practice-Note_eng.pdf Last accessed: 23.01.2022
12. Human rights awareness educations for general officers and flag officers. Available at: <https://capstone.ndu.edu/Portals/83/Documents/Capstone/HumanRightsGOFO.pdf> Last accessed: 23.01.2022
13. Про затвердження Положення про організацію роботи з особовим складом у Національній гвардії України (2021). Наказ Командувача Національної гвардії України № 515. 05.11.2021.

Received date 05.07.2022

Accepted date 25.08.2022

Published date 30.09.2022

Мідіна Анастасія Сергіївна, аспірант, старший лейтенант, Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління», Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, Україна, 61022

Орел Оксана Вікторівна*, кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри, полковник, кафедра правового забезпечення, Національна академія Національної гвардії України, майдан Захисників України, 3, м. Харків, Україна, 61001

*Corresponding author: Orel Oksana, e-mail: kafedra.tulz11@gmail.com